

TÖRTÉNELMI SORSFORDULÓK A TÖRTÉNELEMTANÍTÁSBAN

FEKETÉNÉ DR. CSELÉNYI ZSUZSANNA

Történelemtanításunkat az utóbbi esztendőkből egyre lázasabb útkeresés jellemezte. Az elmúlt évek hibáiból és annak következményeiből okulva a szakemberek sürgető szükségszerűségnek érezték, hogy végre olyan alapokra helyeződjék a történelemtanítás, amely optimális lehetőségeket biztosít céljaink megvalósításához, ezen keresztül társadalmi hasznosságának érvényesüléséhez. A III. országos történelemtanítási konferencián, Unger Mátyás is megállapította, hogy a történelemtanítással szembeni igények, követelmények évek óta növekednek.

Egyelőre azonban azt is tudomásul kell vennünk, hogy a növekvő igényekkel, követelményekkel fordítottan arányos a teljesítés. A kudarcok okát sokszor és sokféleképpen próbáltuk megmagyarázni.

Most nem is az okok revíziója a cél. Inkább annak a különösen fontos feladatunknak próbálunk eleget tenni, hogy számbavegyük kötelességeinket, élni tudjunk lehetőségeinkkel.

Ezt olyan kiemelkedő történelmi évforduló ürügyén tesszük, mint a Nagy Októberi Szocialista Forradalom. A jubiláris ünnepi alkalmak ugyanis mindig számvetésre készítetnek. Különösen fontos hát számunkra, hogy a legjelentősebb, a világot átformáló esemény hogyan él tanítványaink tudatában.

Ez a történelmi esemény kétféleképpen van jelen oktatási intézményeink életében. Először az ünnepi alkalommal találkozunk vele gyermekeink minden esztendő november 7-én, hiszen iskolai megemlékezéseink részei az országos és nemzetközi jubiláris évfordulóknak, majd a legújabb kor hajnalának, korszakának kezdetét jelentő művelődési anyagként ismerkednek történetével. Vajon megvalósul-e az a törekvésünk, hogy az előbb említett alkalmak révén a tanulók ismerjék, sőt érezzék a NOSZF jelentőségét, tudják, hogy ez „... jelenkori történelmünk lényegi megértésének a kulcsa”,¹ századunk életének sarkköve.

A Pedagógusok Fórumának egy régebbi műsorában a riporter arra próbált feleletet keresni a megkérdezett gyermekek válaszaiból, hogy történelmi ünnepeink megemlékezéseiből mennyit profitál a nevelőmunka.

Az eredmény elkésztető volt: majdnem semmit. Hetedik osztályban november 7. előtt arról beszélgettünk, hogy milyen ünnepre készülünk, miért ünnepeink ezen a napon. Év elején faluról érkezett tanítványom érdektelenségét látva, őt faggattam először az esemény időpontját, történetét illetően. Sajnos, eredménytelenül, noha a beilleszkedés problémáján régen túljutott már. Szótlanságának oka tehát nem esetleges gátlásai voltak. Később a kötetlen, színes beszélgetésbe sem sikerült bevonni. Pedig előkerültek az előkészített alsótágo-

zatos olvasókönyvek, irodalmi olvasmányok is. Az évforduló jelentőségének megbeszélésénél pedig az előre kiadott gyűjtőmunka alapján a sajtót is bekapcsoltuk.

Igazságtalan lennék, ha azt hangsúlyoznám, hogy „faluról érkezett” — mert azzal azt állítanám, hogy egyéb esetekben nem tapasztaltam ilyen tájékozatlanságot.

Tanúja voltam egy színes, fordulatos szeptember 29-i akadályversenynek, ahol az egyik állomáson a kisdobosoknak egy rövid történetet kellett elmondani saját szavaikkal a magyar nép szabadságharcainak valamelyikéből. A kisdobos őrök közül csak egyetlen őr tagjai emlékeztek arra, hogy 1848-ban „kardoztak”. Miért fogtak kardot a magyarok? — kérdezte a tanárnő. „A hazáért.”

Mondanunk sem kell, ez az eset elénk tárja az oktató-, nevelő-, készségfejlesztő munka problémáit. Az alsó tagozatos olvasókönyvek pedig sok szép szemelvényt, történetet tartalmaznak, amelyek feldolgozásával a hazafias és az internacionalista ismeretek és érzelmek az életkori sajátosságoknak megfelelően formálhatók, gazdagíthatók.

Dr. Ranschburg Jenő mondja a Népszabadság „kerekasztal”-rovatában: „Az iskolai ünnepegeken, május elsején, november 7-én, március 15-én a gyermekek kivonulnak a színpadra, és betanult szólamokat mondanak. Utána leülök velük beszélgetni, és alig van fogalmuk róla, hogy mi a szóban forgó ünnep igazi tartalma.”²

A törzsanyag ismeretét vizsgálva a másik oldalról bizonyosodhatunk meg arról, hogy a korszerű történelemtanítás kibontakozását még mindig nyomorítja az egyoldalú, formális képzés elmélete. „Eszertint a történelmi tények csak arra valók, hogy segítségükkel a történelemszemléletet vagy éppen a gondolkodási képességeket formáljuk, alakítsuk. Ha kész az eredmény (a szemlélet, a képességek), a tényeket nyugodtan el lehet felejteni. Nagyrészt az ilyen és ehhez hasonló elméleteknek köszönhető, hogy a tanárok néha már az alapvető tények biztos tudását is félnek a tanulóktól megkövetelni. Ezért a tanulók egyre kevesebbet tudnak. S amit az előző órákon nem tanultak meg, arról vitatkoznak a következő órákon.”³

Ezeket a gondolatokat támasztják alá a főiskolai írásbeli felvételi munkák is. A felvételizők a tantervi történelmi anyag fontos tényeivel, fogalmaival ekkorra koncentrikusan bővülő módon kétszer találkoznak. Jelentős százalékuk mégis tanácstalan, amikor például a GOELRO vagy a NEP lényegét kellene röviden megmagyarázni.

Egyet kell értenünk Szebenyi Péter állításával: „... nem kötődhet a munkásosztály ügyéhez, aki nem emlékezik pl. a Párizsi Kommün, vagy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom megfelelő tényeire”.⁴

Természetesen ilyen esetben a történelmi tudat kialakulásáról sem beszélhetünk. Unger Mátyás kandidátusi értekezésében fölfedi, hogy a történelmi gondolkodás alakulásában meghatározó szerepe van a tankönyvnek, amelynek természetesen a racionálisan felépített tantervre kell épülnie.⁵

Történelem tankönyveinkben a művelődési anyag — szükségszerűen — rendkívül összetetté vált. A komplexitásra való törekvés következménye, hogy tankönyveink nagyon is végeredmény jellegű, elvont megállapításokat közölnek. A színes, forgatagos, egyszeri és megismételhetetlen történelem a maga váratlan fordulataival képletekbe zsúfolódik, szürke tananyaggá redukálódik. A nagy történelmi küzdelmek mögött alig jelenik meg az ember saját har-

caival, szenvedéseivel, lemondásaival, áldozatvállalásaival. Pedig a tömegek indítékai az egyes ember szándékain keresztül könnyebben tapinthatók ki.

Tehát a tantárgy komplexitása és integritása a peremre szorítja az eseménytörténetet és főszereplőjét, az embert!? Az életbelépő általános iskolai történelem tanterv ezen úgy igyekszik túllépni, hogy a tananyag differenciálásának lehetőségével növeli a tanári szabadságot. Régi igazság, hogy a szabadsággal tudni kell élni, ellenkező esetben visszaélhetünk vele. A szabadság ebben az esetben sem csupán jogokból áll, hanem természetesen kötelességekből is, vagyis magában rejti azon kötelességünket, hogy felmérjük és tudjuk mindig helyesen felmérni, hogy konkrét módon meghatározott céljaink elérésében mikor, milyen jellegű anyag, milyen súllyal és módszerrel feldolgozva képezzé oktató-nevelő munkánk alapját.

Szebenyi Péter rávilágít arra, hogy súlyos szemléletbeli hiba a „mindent egyforma súllyal” felfogás, amely tagadja a tananyag funkcionális rétegzésének lehetőségét. „Meg kell állapítani, mi az, amit alaposan fel kell dolgozni, meg kell értetni, meg kell jegyeztetni; s mi az, amit színesen, sokoldalúan be kell mutatni, meg kell ismertetni anélkül, hogy feltétlenül meg akarnánk jegyeztetni.”⁶

A tanárnak a maga többlet-tudásával, széles látókörével, színes egyéniségével ki kell védenie a művelődési anyag elszürkülését, beszűkülését is. Világosan kell láttatni a gazdasági, társadalmi fejlődés fő csomópontjait — ugyanakkor körvonalazza az alternatívákat —, ezek eredményeit és követelményeit, sőt egy-egy történelmi kor viszonylatában teremtsen művészi rendszert is!

Tehát az új történelem tanterv bevezetése elé az általános iskola felső tagozatában nagy várakozással tekintünk, de hangsúlyoznunk kell, hogy a jó tanterv folytonosan növekvő tőkévé csak a célokat világosan ismerő, teremtő, alkotó módon gondolkodó tanár kezében válhat. Olyan történelemtanárt igényel korunk, aki tanítványait kézenfogva vezeti a megismerés folyamatában, emberközelbe tudja hozni a történelmi eseményeket, a kor hangulatán át érzékelteti a specifikus jegyeket. Meg kell láttatnia, hogy a „történelmi törvényszerűségek nem automatikusan, hanem az egymást erősítő és keresztező emberi cselekedetek révén hatnak; az egyes emberek előtt reális választási lehetőségek állnak, és ezért az ember felelős tetteiért”.⁷

Jelen korunk és társadalmunk jogos igénye a történelemtanítás funkciójának megváltoztatása is. Ma már nem elégedhetünk meg azzal, hogy a tudomány által ellenőrzött, logikai struktúrába szerkesztett információkat közvetítünk. A pedagógiai szempontból válogatott anyagnak a feldolgozásával történelmi gondolkodó képességet kell formálnunk. Ezáltal ui. fejlett információs és elemző képességet alakítunk ki, amely alapja a helyes ítélőképességnek és állásfoglalásnak. Ebben az esetben az információs áradat korunk oktatásának nem problémájaként, hanem segítőjeként jelentkezhethet.

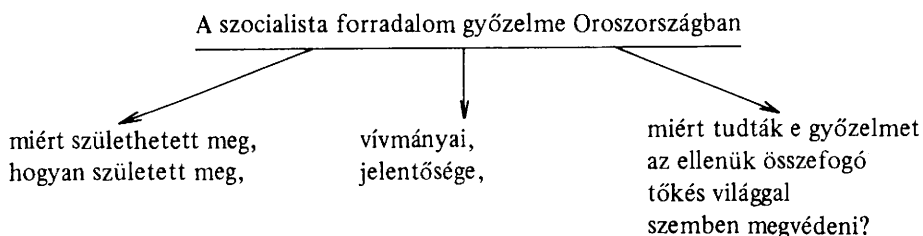
Vizsgálódásaink eredményeként tehát le kell vonnunk a következtetést; túl kell lépünk a megszokott sablonokon: „...igénybe kell venni mindent — forrást, térképet, ábrát, audiovizuális eszközöket, képzőművészeti és irodalmi alkotásokat, zenét, múzeumi tárgyakat —, hogy legalább a közvetett tapasztalást és átélést biztosítsuk. De korántsem maradhatunk meg a pusztá érzékelésnél, a nem tudatosított élménynél. A tanulságok nélküli tapasztalat elfecsérelt lehetőség csupán. A történelemtanítás fő gondja ma az embert:

idéző konkrét ismeret s a törvényt megragadó fogalmi gondolkodás harmóniájának megteremtése”.⁸

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom tanítása, internacionalizmus, világtörténeti látásmód

A 8. osztályos tankönyvben a legújabb kor első témaköre A Nagy Októberi Szocialista Forradalom. A szocializmus győzelme a Szovjetunióban (1917—1936). A témakör feldolgozására kb. 7 óra szánható.

A témakör első fele három fő gondolat kibontását kívánja meg:

A kérdések kibontása, megválaszolása során megfigyeltethetjük tanítványainkkal a történelmi fejlődés eddig megismert törvényszerűségeinek érvényesülését, a marxizmus—leninizmus, a tudományos szocializmus elméletének a gyakorlatban történő megvalósulását, gondosan ügyelve arra, hogy a forradalom történetének racionális szerkezete ne váljék példatárrá, ne nyelje el, hanem inkább fokozza az emocionális hatásokat.

A témakör tanítása és a forradalmi évforduló ünnepének előkészítése szerencsére körülbelül egy időszakra esik. Helyes, ha úgy szervezzük a tananyagban az előrehaladást, hogy a témakör második tanítási egysége: „A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme” közvetlenül az iskolai ünnepélyt megelőző történelemórán kerüljön feldolgozásra. Ez az óra jelentősége miatt méltán emelkedik ki a hétköznapi szürke órák folyamából, önmagában is rendkívüli és ünnepi eseménnyé kell válnia. Mivel természetesen a 8. osztályosok jutottak el tanulmányaikban leginkább arra a szintre, hogy nemcsak gondolatilag, hanem érzelmileg is azonosulni tudnak a nagy történelmi sorsforduló küzdelmeivel, leghelyesebb, ha az iskolai ünnep előkészítését, magának az ünnepi műsornak a megszerkesztését, az ehhez szükséges kutató- és gyűjtőmunkát, részben betanítását is a kisebbekkel, tanári irányítás mellett maguk végzik. Mindezt úgy, hogy ebből az előbb említett órán és az egész témakör feldolgozása során profitálhassanak, vagyis az ünnepi műsor előkészítése a témakör előkészítését is jelentheti.

Régebben szokás volt, itt-ott ma is él még az a hagyomány, hogy az alsó tagozatból a felső tagozatba való átmenet gondjainak, nehézségeinek feloldását a 4. osztályosok felsőbb osztályokban tett óralátogatásaival segítették. Az úttörőmozgalomban a felső tagozat rajai patronálják az alsó tagozatos rajokat.

Így az ünnep előtti óra lehet az a kedves alkalom, amikor a 8. osztály meghívja a testvér-raját, sőt a közös munkára is lehetőség nyílik. A közösségi élet ilyen apró megnyilvánulásai is nagy lehetőséget hordoznak magukban nevelési céljaink megvalósítása szempontjából. A közös munka során ui. nemcsak

ismereteket szerezhettek, hanem lehetőség nyílik a kicsik-nagyok helyes viszonyának, a közösségi szellemnek a formálására. Tudatossá válik a tanulóknak, hogy munkájuknak „társadalmi haszna” van, fontos jelentőséggel bír nemcsak az osztály, hanem a kisebbek, sőt az iskola életében is.⁹

Az előkészítő munkának szinte a tanévvel együtt kell kezdődnie. A 8. osztályos tanulókból — miután ismertettük a munka jelentőségét, hasznát, elképzelésünket, a megvalósítás módját megfelelően körvonalaztuk — tanítási órán kívül végzett munkára csoportokat szervezünk önkéntességi alapon. Ott, ahol nemcsak könyvtár, hanem levéltár, múzeum áll rendelkezésünkre, szélesebb színskálában gondolkodhatunk a csoportalakítást illetően. Alakulhat múzeumkutató, levéltár-, könyvtárkutató, sajtófigyelő, az előbbieknél munkájának segítésére fotós, szerkesztő stb. csoport.

Az előbb említett intézmények kínálnak lehetőségekkel, a vizsgálandó történeti irodalommal a szaktanárnak magának is tisztában kell lennie ahhoz, hogy céltudatosan szervezni tudja a munkát, értelmes, lényegretörő feladatokat szerkesszen, irányítani tudja a csoportokat. A feladatok megszerkesztését meghatározzák a helyi adottságok (könyvtár például, ahol a sajtótermékeket gyűjteni kell, ma már a kis településeken is van), a nevelési cél, a felhasználási szándék.

1. Ha a gyűjtőmunkát feladatlapokkal irányítottuk, beszámolhatnak a csoportok teljes órában diák, fényképek, szemelvényrészletek bemutatásával, elemzésével, következtetések levonásával, véleménynyilvánítással, állásfoglalással. Ha nem tudunk teljes órát szánni erre, beépíthetünk egy-egy feladatmegoldást az órák folyamatába is. Ilyenkor a felhasználás módszere a legritkább esetben illusztratív, inkább induktív vagy deduktív. Felhasználhatjuk a rendszerező-összefoglaló órákon is, esetleg az elsődleges felhasználástól eltérő aspektusból —, de alapját képezheti a múzeumban megtartott tanítási órának is vagy egy-egy szakköri foglalkozásnak.

2. Az iskolai ünnepség műsora ugyancsak épülhet a széles körű gyűjtésre, a szerkesztő csoport munkáját persze tanár irányítja. Azokból az anyagokból, amelyek nem építhetők be a műsor kereteibe, színes riportok, élménybeszámolók készülhetnek az iskolarádió számára. Az ünnepi műsorral örömet szerezhetünk az öregek otthonában, nyugdíjasok házában, patronáló vállalatoknál, intézményeknél.

3. A gyűjtőmunka eredményeit feldolgoztathatjuk iskolai kiállításra, esetleg pályázatra is benyújthatók.

Saját adottságainkat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy kevés város rendelkezik olyan lehetőségekkel, mint Heves megye székhelye: Eger, ahol a helytörténet megismerésével, internacionalista hősök életének feltárásával történelmi pillanatok érhetők tetten. A Dobó István Vármúzeum Legújabbkori Gyűjteményében 86 olyan Heves megyei internacionalista nevét tartják nyilván, akik részt vettek a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. Közülük is kiemelkedik Kiss Lajos, aki ugyan nem Heves megyében született, hanem a Szolnok megyei Kunmadarason, de 1930-ban Egerben telepedett le. Itt tevékenykedett, a város szűkebb hazájaként szerette, itt élt haláláig, 1977. október 31-ig.

Kiss Lajos vörösgárdista a forradalmi harcokban 1917. október 27-től (november 9-től) vett részt először Moszkvában. A Vörös Hadsereg katonájaként — 1918. február 10-től 1921. február 9-ig — végigharcolta a forradalmat, a polgárháborút, küzdött az intervenció ellen.

1967. november 7-én, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulóján érdemei elismeréseként a Lenin-rendet Leonyid Brezsnyev, az SZKP főtitkára kezéből vette át. Ekkor kapott Lenin-rendet dr. Münnich Ferenc, Garasin Rudolf, László Aladár, 62 Heves megyei internacionalista magas szovjet kitüntetésben részesült.¹⁰

A Dobó István Vármúzeum Legújabbkori Gyűjteménye őrzi az internacionalisták, közöttük Kiss Lajos hagyatékát, Lenin-rendjét és más kitüntetéseit, iratait, levelezését, visszaemlékezéseinek kéziratát. Dr. Csiffáry Gergely, a legújabbkori gyűjtemény lelkes és hozzáértő gondozója, Kiss Lajos élettörténetének kutatója, szívesen nyújt tájékoztatást. Egyébként munkájának eredményeként tisztázódtak Kiss Lajos életútjának szakaszai, összegyűjtötte a róla eddig megjelent írásokat is. Kiss Lajos életéről írott monográfiája az Egri Múzeum Évkönyvében fog megjelenni.

1978. november 15-én a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának 60. évfordulóján — sajnos csak időszakos — kiállítás nyílt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a polgárháborúban részt vett internacionalistákról. Erről a kiállításról készült diászor is, amely rendelkezésre áll.

A múzeumban épp nagy átalakítási és javítási munkálatok folynak. Így múzeumi órák tartásához a körülményeket egyelőre nehéz lenne megteremteni. Reméljük azonban, hogy rövidesen erre is mód nyílik majd, hiszen a Dobó István Vármúzeum igazán nagy lehetőségeket biztosíthatna a múzeumpedagógia számára — szinte minden történelmi kor tekintetében.

A nagy történelmi pillanatok részeseinek, hőseinek — akiknél a gondolkodás egyet jelentett világnézetük tudatos alakításával, meggyőződésük pedig cselekvő internacionalizmusban nyilvánult meg — emléke itt lélegzik a közeli jövőnkben. Mi mégsem igen élünk ezzel a lehetőséggel. Közömbösen megyünk el egy darab történelem mellett. Tudjuk, hogy a helytörténet az érzelmi nevelés, a szűkebb hazához való kötés nagy lehetősége. „A helyi hagyományok megismerésével, megszerettetésével ráéreztetni a tanulót, hogy ami most van, az nem most kezdődött, hanem tiszteletre méltó hagyománygyökéren hajtott és lett azzá, ami.”¹¹ Ugyanakkor erkölcsi nevelőmunkánkat „az emberi szándékokból, tettekből, a feladatok vállalásából vagy elutasításából levonható következtetések és tanulságok alapozzák meg.”¹²

Ha gyermekeink tudják, hogy 1552-ben a hős várvédők hogyan írták be cselekedetüket az ország történelmébe, az bizonyos fokig Gárdonyi Gézának köszönhető. Bár mi nem tudunk olyan művészi módon bánni szűkebb hazánk történetével, a történelmi példák erejével, mint Gárdonyi tette, próbálkozzunk legalább önmagunkhoz mérve! A 8. osztályos tankönyv 11. tanítási egységének 4. részegysége szól a százezer magyar internacionalista szerepéről a harcokban. A százezer internacionalista életének gyökerei azonban magyar földből erednek! Életük, harcaik, igaz emberségük hazánk sok-sok vidékén emberközölte hozhatja a cselekvő internacionalizmus fogalmát, érthetővé teszi, mit jelent a történelmi példa ereje.

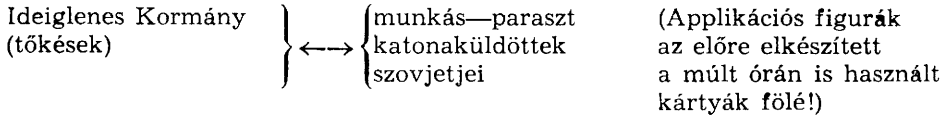
Hogyan hasznosíthatjuk a tanítási órákon a csoportok munkáját?

Nézzük az imént említett témakör második órájának vázlatos felépítését, amikor az óra folyamatába építünk be egy-egy feladatmegoldást. Az óra sikeres levezetéséhez a 4. és 8. osztály megfelelő szakos tanárainak összehangolt munkájára van szükség.

Az óra céljának meghatározásával, hatásos motivációt biztosítunk, majd megbeszéléssel tisztázzuk a kiindulási helyzetet pergő kérdés—felelet formájában, amelyet illusztráltatunk is, tehát a „számonkérés” az óra anyagának előkészítését is jelenti.

Határozzuk meg az 1917-es februári forradalom jellegét! Az állításotokat indokoljátok a tankönyv 29. oldal ábrája alapján!

Mit jelentett a kettős hatalom? Applikáld!

A tankönyv (továbbiakban: tkv.) 47. oldalán levő ábráját átrajzoljuk a fóliára, s a kérdésre válaszolva: — Indokoljuk az erőviszonyok alakulását! — a felelő gyermek írásvetítőre helyezve a júliusi, majd októberi helyzetet ábrázoló képet, fejt ki a véleményét.

A tkv. 48. oldalán a két ismétlődő kérdést felolvastatjuk és megválaszoltatjuk egy mondattal.

1. Miben jelölte meg a Kommunista Kiáltvány a proletariátus történelmi szerepét?

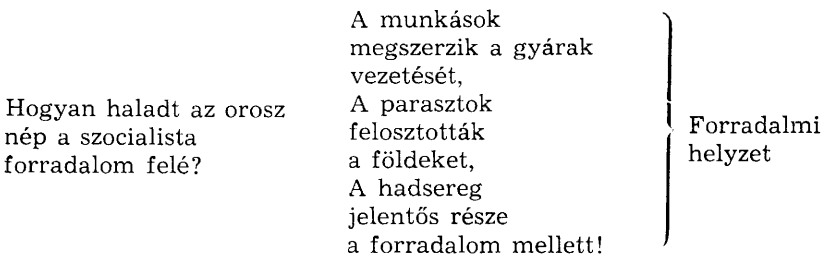
2. Mi az előfeltétele a kizsákmányolás megszüntetésének?

A második kérdésre adott válaszhoz kapcsoljuk az új anyag első logikai láncszemét:

Hogyan halad az orosz nép
ennek a célnak
a megvalósítása felé?

Tkv. 48. oldal első két bekezdése
és az olvasókönyv 59. oldala
második bekezdésének öt
sorának néma olvasása alapján.

A megbeszélés során feltehetjük a kártyákat, aláírhatjuk a feleleteket:

Egy 4. osztályos tanuló elmondhatja Ilja Vasz: 1917. október c. versének első tíz sorát (Olvasókönyv 4. osztály).

A kialakult helyzet megismerése után rövid, színes, fordulatos tanári elbeszélés következhet Lenin visszatéréséről, hatalmas szervezőmunkájáról, az események gyors egymásutánjával érzékeltetjük azt a sürgető szükségszerűséget, amelyet Lenin így fogalmazott meg 1917. október 24-én este: „Nem szabad várni!! Mindent elveszíthetünk!...” — A szavai nyomán kelt lázas készülődés váljon élménnyé, hogy tanítványaink észérveik, indokaik alapján, érzelmeiktől vezérelve szinte maguk is várják a vörösgárdistákkal, munkásokkal együtt az

Auróra cirkáló ágyúinak harcba hívó jeladását a Téli Palota előtt, a Néva felé hallgatózva.

Október 25-én a forradalom pontosan előkészített, megszervezett pillanatait, a mégis váratlanul felmerült akadályokat leküzdő elszánt, gyors határozottságot, az erőknek a városban való csoportosulását és mozgását mozgófilmszerű tanári elbeszélés festheti meg, de bekapcsolódhat a nap eseményeinek ismertetésébe két-három jó előadói készséggel rendelkező tanuló tanári irányítással készülő (Képes Történelem: A Nagy Október c. kötet alapján) dramatizációja is.

Bármilyen módszert választunk, a Képes Történelem 93. oldalán levő vázlatrajzot vetítsük ki jól látható módon epidiaszkóppal, vagy rajzoljuk át fóliára és írásvetítő segítségével mutassuk be oly módon, hogy az események előrehaladását apró piros jelekkel ábrázolni tudjuk. Átmásolásra kitűnő a tkv. 49. oldalán levő ábra is, ha a nyilakat, zászlókat elbeszélés közben rakjuk a fóliára.

A Téli Palota gyűrűbe fogása után a szót a 4. osztályosok vehetik át, hiszen a Palota ostromának eseményeit a 3. és 4. osztályos olvasókönyvből jól ismerik, feldolgozták. A részegységet a tkv. 50. oldalának második bekezdésétől Lenin szavaival fejezhetjük be.

A második részegység utolsó két bekezdéséhez kapcsolhatjuk a történelmi szépirodalom, sajtó alapján könyvtárban, múzeumban, levéltárban végzett gyűjtő-, kutatómunkát.

Az internacionalizmusra való nevelésnek kézenfekvő eszközével élünk, egyben lelkesítő érzést keltünk, ha most elmondjuk, hogy a további forradalmi harcokban magyarok is részt vettek. Majd megbeszélés alapján tisztázzuk:

Hogyan kerültek Oroszországba a magyarok? Miért váltak a magyar hadifoglyok a forradalom híveivé? — s következhet az internacionalisták harci tevékenységének, egy-egy akciójának bemutatása például Moszkvában, a másik fővárosban, ahol az október 27-től (november 9-től) kezdődő forradalmi harcokban az I. Páncélvonat Ezred kötelékében több magyar internacionalista harcolt, maga Karikás Frigyes is.

A gyűjtött anyag felhasználásának a módszerét mindig a kitűzött célok határozzák meg. Legeredményesebb módszer lehet, ha a gyűjtött anyagot az elemző munka alapját jelentő indukciós bázisként használjuk fel, de használhatjuk illusztrációként vagy elhetünk dedukciós módszerrel is, amikor a történelmi valósággal való szembesítés a célunk.

Az utolsó részegység a már meglevő ismeretek birtokában megbeszéléssel dolgozható fel. Határozzuk meg az októberi forradalom jellegét! (Tkv. 29. oldal ábrája!)

Miért proletárforradalom?

Miért támogatta a vezető osztályt a parasztság?

Kik irányították a forradalmat?

Ki állt a forradalmi párt élén?

Mit tudunk róla, milyen tulajdonságai tették alkalmassá a vezetésre?

Kapcsoljuk az óra befejezéseként ismét a gyűjtőmunkát, mutassuk be Lenin alakját úgy, hogy újabb pozitív tulajdonságaival egyszerű, szerény, nyíltszívű emberségével példaként álljon tanulóink előtt.

(Javasolt sajtóanyag pl.: Lobogó, 1977. április 14., 15. sz. Találkozások. Kovács Imre: Tóth Imre c. cikke.)

JEGYZETEK

1. Szabolcs Ottó: A történelemtanítás maisága. Elmélkedés a Nagy Októberi Szocialista Forradalom évfordulóján. Történelemtanítás, 1977. 4. sz. 4. 1.
2. A gyermeknevelésről. Kerekasztal. Népszabadság, 1979. november 11. sz. 5. 1.
3. Szebenyi Péter: A történelemtanítás társadalmi hasznossága. Történelemtanítás, 1979. 4. sz. 2—3. 1.
4. Uo.
5. Unger Mátyás: A történelmi tudat alakulása középiskolai tankönyvekben.
6. Szebenyi Péter: A történelemtanítás társadalmi hasznossága. Történelemtanítás, 1979. 4. sz. 2—3. 1.
7. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Történelem és állampolgári ismeretek 5—8. osztály 6. 1.
8. Szabó Károly: A Nagy Október a történelemtanításban. Történelemtanítás, 1977. 4. sz. 5. 1.
9. Szebenyi Péter: Tanulói tevékenység a történelemtanításban. Történelemtanítás, 1977. 3. sz. 2. 1.
10. Dancza János: Heves megyei internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. Eger, 1969. Egri Múzeum Évkönyve VI. köt. 327—328. 1.
11. Szalma István: Hagyomány és nevelés a történelemórán. Történelemtanítás, 1978. 4. sz. 4. 1.
12. Szabó Károly: A történelmi példaképadás zavarai. Történelemtanítás, 1978. 1. sz.

AJÁNLOTT IRODALOM

1. Történelmi Olvasókönyv IV/2. (1914—1962)
2. Dürr Béla és Nagy Erzsébet: Történetek a legújabb korból.
3. Földes Péter: A Nagy Október. (Képes Történelem)
4. John Reed: Tíz nap, amely megrengette a világot.
5. Dolmányos István: A nagy forradalom krónikája.
6. Koroknai Zsuzsa: Így élt Lenin.
7. Gyurkó László: Lenin, Október.
8. Zalka Máté: A bolygók visszatérnek.
9. Tanúságtevők 3/a. Milei György és Petrák Katalin szerkesztésében: Magyarok a Nagy Október győzelméért 1917—1921.
10. Józsa Antal—Milei György: A rendíthetetlen százezer.
11. Molnár Zoltán: Egy vöröskatona emlékei.
12. Garasin Rudolf: Vörössapkás lovasok.
13. A szocialista forradalomért. A magyar forradalmi munkásmozgalom harcosai. Szerk.: Bakó Ágnes.
14. Fazilhodzsajev, K.: Hogyan vették ki részüket a magyar internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomból Üzbegisztánban. Borsodi Szemle, 1961. V. évf. 5. sz.
15. Dancza János: Heves megyei internacionalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban. Eger, 1969. Egri Múzeum Évkönyve VI. köt.